

Paroda *Laukžemės Madona. Atskleidžiant 600 metų paslaptis*

Lijana Birškytė-Klimienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

birskyte@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-9994-0136

Vilniuje, Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinyje, Kazio Varnelio namuose-muziejuje, 2025 09 10 – 2026 02 22 parodoje pirmą kartą plačiai visuomenei rodoma gotikinė Laukžemės Madona, seniausia Žemaitijoje išlikusi medinė skulptūra, datuojama apie 1420 m. Parodos kuratorės – menotyrininkė dr. Lijana Birškytė-Klimienė ir Lietuvos nacionalinio muziejaus Restauravimo centro restauratorė Vita Blažiūnienė, parodos architektas ir vizualinio identiteto autorius – Justinas Dadonas. Parodos finansinis rėmėjas – Kultūros ministerija, partneriai – Kretingos muziejus ir „JCDecaux Lietuva“.

1962 m. Laukžemės bažnyčios palėpėje pavadosaugininkų surastos skulptūros, Silvestro Samsono nuotrauka iš parodos *Laukžemės Madona. Atskleidžiant 600 metų paslaptis* ekspozicijos

Sculptures discovered in the attic of the Laukžemė church in 1962. From the exhibition *The Madonna of Laukžemė. Revealing a 600-Year-Old Secret*, photo by Silvestras Samsonas

Daugiau nei 10 metų užtrukęs technologiškai sudėtingas Laukžemės Madonos restauravimas (pagrindinė restauratorė Ieva Stanionienė) yra Lietuvos nacionalinio muziejaus Restauravimo centro profesionalų kruopštaus darbo bei atsidavimo savo profesijai įrodymas. Per 600 metų skulptūra buvo daugybę kartų „patobulinta“ – perdažyta visa arba dalimis, o ją dengiantys dažų sluoksniai paslėpė drožybės elementus ir gotikinę polichromiją. Kai kuriose skulptūros vietose buvo aptikta net 12 uždažymo sluoksnių, kurių šalinimas buvo atliekamas naudojant mikroskopą ir adatinį skalpelį. Taip pamažu buvo atidengta autentiška polichromija, o papildomi tyrimai patvirtino, kad skulptūra sukurta XV amžiuje. Išaiškėjęs nuolatinis poreikis atnaujinti Laukžemės Madoną liudija apie seną kultą ir katalikų bendruomenės galimybes pasitelkti meistrus ir gauti reikalingų bei savąjį laiką perteikiančių medžiagų. Pasitelkdami edukacines priemones, parodos rengėjai kviečia įsijausti į restauratoriaus darbo specifiką ir susipažinti su pagrindiniais skulptūros restauravimo etapais bei atliktais tyrimų rezultatais.

Intriguojančią skulptūros atradimo istoriją apie 1990 m. dailėtyrininkės Marijos Matušakaitės (1924–2016) Laukžemės Šv. apaštalo Andriejaus bažnyčios (Kretingos r.) prieangyje, sieninio laikrodžio spintoje aptiktą, gausiai papuoštą Dievo Motinos su Kūdikiu skulptūrą parodos filme–pokalbyje pasakoja ekspedicijos bendražygės Ina Dringelytė ir Algė Gylienė. Laukžemės bažnyčios, esančios vakariniame Lietuvos pakraštyje, netoli Latvijos sienos, istorija yra pora šimtų metų jaunesnė nei skulptūros ir labai mažai tyrinėta. Protestantams priklausiusi pirmoji Laukžemės šventovė, pirmąkart paminėta 1583 m., neišliko. 1636 m. istoriniuose šaltiniuose buvo užsiminta apie Palangos parapijai priklausiusią Laukžemės koplyčią, kurios vietoje dvarininkas Andriejus Radziminskis 1642 m. pastatė Šv. apaštalo Andriejaus titulo bažnyčią. Parapija Laukžemėje buvo įkurta tik XVIII a. pabaigoje, o dabartinė bažnyčia pastatyta apie 1850 m. Parodos lankytojas supažindinamas su glausta bažnyčios istorija ir kuratorės rengiant parodą atrastu nauju faktu, jog 1974 m. Laukžemės Madona vietos tikinčiųjų buvo laikoma stebuklinga. Tikriausiai jos gerbimo istorija nebuvo labai sena, nes išlikusiuose XVII–XIX a. bažnyčios inventoriuose apie skulptūrą neužsiminta, o eksponuojamoje ankstyviausioje nuotraukoje

matomos puošmenos iš XX a. Taip pat pateikiamas dar vienas nežinomas istorijos pjūvis apie sovietmečio paveldosaugos specialistų ekspedicijas į Lietuvos bažnyčias, kurį iliustruoja pirmą kartą rodomos 1962 m. ekspedicijos metu Laukžemės bažnyčios palėpėje atrastos ir į muziejų išvežtos liaudiškos skulptūros.

Siekiant atskleisti daugiau Laukžemės Madonos paslapčių, lankytojas kviečiamas pasimatuoti dailės istoriko batus, išmokti atpažinti gotikinę skulptūrą ir įsivaizduoti ją Vėlyvųjų viduramžių sakraliniame interjere. Sekant M. Matušakaitės tyrinėjimų pėdsakais, galiausiai paaiškėja, jog parodoje lieka neatsakytų klausimų, kada ir kaip Laukžemės Madona, viena ankstyviausių iš Lietuvoje itin retų gotikinių skulptūrų, pateko į Laukžemės bažnyčią. Be to, nėra tiksliai žinoma, iš kurios Europos šalies ji galėjo būti atvežta. Tikėtina, iš kaimyninių katalikiškų kraštų, tokių kaip Livonija, Prūsija, Lenkija, Čekija ar šiaurinių vokiečių kunigaikštysčių, kuriose klestėjo gotikinė skulptūra. Viliamės, kad parodoje atskleisti nauji duomenys apie Laukžemės Madoną paskatins mokslininkų susidomėjimą naujais dailės istorijos tyrimais ir ateityje jos kilmė paaiškės.

Gauta — 2025 11 24

Skulptūros atradimo istoriją parodos filme pasakoja menotyrininkės Algė Gylienė ir Ina Dringelytė, Silvestro Samsono nuotrauka iš parodos *Laukžemės Madona. Atskleidžiant 600 metų paslaptis* ekspozicijos

Art historians Algė Gylienė and Ina Dringelytė narrate the story of the sculpture's discovery. From the exhibition *The Madonna of Laukžemė. Revealing a 600-Year-Old Secret*, photo by Silvestras Samsonas

Silvestro Samsono nuotraukos iš parodos
*Laukžemės Madona. Atskleidžiant 600 metų
paslaptis* atidarymo

Opening of the exhibition *The Madonna of
Laukžemė. Revealing a 600-Year-Old Secret*,
photos by Silvestras Samsonas